

Provincie Zuid-Holland
Gedeputeerde Staten
T.a.v. R.P. Groenewegen
Postbus 90602
2509 LP Den Haag

Datum: 16 februari 2022
Onderwerp: Reactie op Strategie Vitale Veenweiden Zuid-Holland
Ons kenmerk: 20230216_012
Uw kenmerk: DOS-2019-0005347

Geacht College,

Om de veenweidegebieden in Zuid-Holland toekomstbestendig te maken, wordt binnen het provinciale Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) gekeken naar verschillende opgaven voor het gebied: op zoek naar een nieuwe balans.

Hiervoor is de Ontwerp Strategie Vitale Veenweiden opgesteld. In onderliggende notitie vindt u de standpunten van Natuurmonumenten, Stichting het Zuid-Hollands Landschap en de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland over dit ontwerp (1) en het proces en samenwerking gebiedsplan Vitale Veenweiden (2).

1. Het ontwerp

In het streven naar een nieuwe balans tussen natuur, landbouw en samenleving zien wij in de plannen nog een te beperkte blik en veelal een korte termijn focus.

De huidige complexe omstandigheden laten zien dat we met zijn allen in onderlinge verbondenheid één aarde delen en dat deze fysieke grenzen heeft. Rekening houdend met de natuur en deze grenzen als randvoorwaarde, zal een goede basiskwaliteit natuur (bodem- en water) als randvoorwaarde moeten gelden voor alle toekomstige economische ontwikkelingen en mogelijkheden in de veenweidegebieden.

De emissies van de landbouw en de andere sectoren moeten overal omlaag. Als het niet voor stikstof is, dan wel voor de broeikasgassen: CO₂, lachgas en methaan. De CO₂-emissie op voor landbouw ontwaterde veengrond is enorm: een hectare ontwaterde veengrond stoot jaarlijks evenveel uit als 135.000 autokilometers. Dat betekent dat de voetafdruk van een liter melk afkomstig van deze veengrond even groot is als die van 2,4 liter benzine¹. Bovendien zal het oer-Hollandse veenlandschap helemaal verdwijnen als de bodemdaling nog langer voortzet. Hervernatting van veengronden is daarom de sleutel voor de toekomst. Dit vraagt om een paradigma-shift in de landbouw door andere vormen van productie te ontwikkelen, zoals lisdodde voor veevoer, veenmos voor kweekgrond en herontwikkeling van Nederlandse rietteelt. Water en bodem zijn sturend en maatgevend in wat er kan. Vandaag de dag kan een verdere vernatting tot 20 cm onder maaiveld niet bij voorbaat meer worden uitgesloten “omdat het niet in de huidige productiewijzen past”.

¹ Hoogveenskundige prof Hans Joosten in Vroege Vogels

Méér natuur wordt door sommigen nog steeds als bedreiging gezien, maar in het veenweidegebied kan meer natuur juist een belangrijk deel van de oplossing bieden, ook bedrijfseconomisch. Meer natuur houdt water vast, voorkomt CO₂-uitstoot en verdroging, levert meer biodiversiteit op en maakt de veenweidegebieden nog aantrekkelijker voor recreatie. Wanneer boeren die hieraan meewerken een goede prijs ontvangen, wordt het ook bedrijfsmatig interessant. Ten opzichte van de ondergrens (NNN) kunnen we op deze manier de stap voorwaarts zetten richting herstel van de ambitie die eerder in de EHS zat. In Utrecht zit dit in de zogeheten groene contour.

Oplossingen

Om voor het vernatten van de gebieden de oplossing te beperken tot de aanpak van WIS is onwenselijk en onvoldoende. Het gaat uit van het behoud van de gangbare melkveehouderij, maar die is in de toekomst niet meer in dezelfde vorm en schaal houdbaar. Hier ligt het risico van desinvesteringen op de loer. Het grondwaterpeil voor grotere gebieden zal structureel omhoog moeten en er zal een sterkere koppeling gelegd moeten worden met natuur en innovatieve vormen van landbouw juist ook om duurzaam perspectief te houden voor de landbouw in veenweidegebied.

Peilverhoging in een groter gebied en maatwerk via Valuta voor Veen met pompgestuurde waterinfiltratie of slootpeilverhoging zijn betere methoden om het grondwaterpeil op een vooraf afgesproken peil te houden. Dit geldt in zowel natte als droge periodes en met een hoog of laag slootwaterpeil.

WIS hebben ook een negatieve invloed op de waterkwaliteit en de mogelijkheden voor doelrealisatie van KRW, ook reden om hier niet te afhankelijk van te willen zijn. Bij monitoring van WIS ligt nu de focus op de invloed op drooglegging, maar er moet ook heel goed worden gekeken naar de invloed van het water dat weer in de sloot komt op de waterkwaliteit, dat is nu echt nog onderbelicht, terwijl het wel op grote schaal wordt uitgerold. Zo is de 'pilot' in alleen al de Krimpenerwaard 1.500 ha!

WIS heeft bovendien een negatief effect op het weidevogelbeheer bijvoorbeeld met betrekking tot uitgesteld maaien. Daarnaast kan via WIS ook de polder verder leeglopen dan gewenst, met meer CO₂ uitstoot door veenoxidatie en bodemdaling.

Op bladzijde 18 in de tabel met peilopzet wordt vernatting tot 20 cm onder maaiveld niet genoemd en doorgerekend, terwijl een verdergaande vernatting, tot 20 cm onder maaiveld, een grotere reductie van broeikasgassen oplevert.

Het is belangrijk om dit niet bij voorbaat uit te sluiten en juist ook mee te nemen als model voor toekomstige landbouw. Dit vraagt om nieuwe teelten en een aanpassing van het huidige agrarische grondgebruik. En biedt ook kansen om te leren en experimenteren op een manier die past bij de boer en zijn landgebruik wat leidt tot diversifiëring op het bedrijf. Betaal boeren beter voor natuurbeheer. Remmen van bodemdaling is natuurlijk een goede eerste stap (mede omdat dit de uitstoot van broeikasgassen beperkt) echter dit is nog steeds als lopen in de verkeerde richting, maar dan langzamer. We missen in de strategie een perspectief op meer structurele oplossingen, waarmee we wel de goede kant op gaan lopen op locaties: bodemstijging en actieve koolstofvastlegging. Deze ambitie moet ook echt een plek krijgen in de veenweidestrategie. Alleen remmen is simpelweg niet voldoende. Zo kan ook worden gedacht aan het mogelijk maken van nieuwe veengroei. Denk aan 'Omhoog met het Veen': veenmosontwikkeling waardoor de bodem op plekken stijgt, de sponswerking van het landschap pleksgewijs herstelt, actieve koolstofvastlegging plaatsvindt én de methaanemissie sterk wordt beperkt. Hier zijn in Noord-Holland goede ervaringen mee opgedaan in samenwerking met natuur- en landbouworganisaties.

Sinds enkele jaren is er ook belangstelling voor Klei-in-Veen, waarbij een laagje klei op Veengrond wordt aangebracht. Eeuwenlang gebeurde dit al op natuurlijke wijze en dit heeft een positieve invloed op de vruchtbaarheid van de grond. Op natuurlijke wijze mengt het Klei zich met het Veen. De klei hecht zich zodanig aan het veen dat dit moeilijker oxideert. Ook wordt door de klei het veen iets vochtiger gehouden. Deze 2 processen verminderen de CO₂-emissie van het Veen, creëren van een verdienmodel voor de grondeigenaar en zorgen voor een verdere vernatting van het veenweidegebied. Dit moet verder onderzocht worden en waar dat mogelijk ook worden toegepast.

KRW doelen

Op bladzijde 13 wordt gesproken over de tussentijdse evaluatie van de KRW. Dit is echter pas in 2024 voorzien en niet in 2023 zoals vermeld, hoewel dat beter zou zijn om eerder bij te sturen.

Laatste opsommingspunt op blz. 13: 'Specifiek voor veenweiden geldt dat vernatting van veen een mogelijk conflicterende maatregel is, als dat (tijdelijk) leidt tot verslechtering van de waterkwaliteit'. Dit hoeft geen conflicterende maatregel te zijn, maar vereist een beleidswijziging binnen de Waterschappen waarbij zij ertoe besluiten de EU-regelgeving minder 'eng' te interpreteren.

Wij vinden het essentieel dat waterkwaliteit wordt meegenomen in de veenweidestrategie. Niet als sluitpost maar als startpunt (water en bodem sturend bij de aanpak van de opgaven).

Parallel aan de slag met methaan

De focus op stikstof en CO₂ gaat voorbij aan de aanpak van methaan, eveneens noodzakelijk en waarmee snellere resultaten te behalen zijn dan de reductie van CO₂. We vragen u dit toe te voegen aan het plan. De provincie wil nu wachten op de taakstelling voor methaan die de rijksoverheid de provincie gaat opleggen. Wij pleiten voor een proactieve aanpak. Kennis opbouwen en scenario's ontwikkelen voor de reductie van methaan in de verschillende polders in het veenweidegebied. Met dit parallelle werkspoor winnen we tijd, maar met het uiteindelijk zo reduceren van methaan ook- een belangrijke bijdrage van de CO₂-reductie voor de korte termijn, die zijn effect heeft op de totale opgave van het veenweidegebied.

Zoetwaterbeschikbaarheid (pagina 13)

Ook hier is de focus gericht op kortere termijn. Hier zou moeten worden gekeken naar de oorsprong van het betrokken gebied. Zoutwaterschade is relatief: het Deltagebied is oorspronkelijk zilt/ brak. In dat geval past de natuur zich op termijn hieraan aan. Verzilting is een proces wat op een gegeven moment niet meer tegen te houden is, dit biedt ook kansen voor een andere invulling van je landelijke gebied.

Het gaat daarbij ook om de beschikbaarheid van schoon zoetwater. Het gebiedsvreemde water wat nu in tijden van droogte wordt ingelaten uit o.a. de boezem en grote rivieren is vervuild met PFAS stoffen. Deze niet of nauwelijks afbreekbare stoffen blijven zo achter in de polders, in de sloot, de bodem en het grondwater en bouwen door de jaren heen een achtergrondwaarde die je niet in een veenweide en voedselproductiegebied wil hebben. Daarom is de beschikbaarheid van gebiedseigen water en het langer vasthouden van gebiedseigen water zo belangrijk. Voor het waterkwaliteits- en kwantiteitsbeheer zullen betere afspraken moeten worden gemaakt met de waterschappen. Ook bij de vergunningverlening, toezicht en handhaving naar de industrie die PFAS- stoffen gebruikt zal het voorzorgsbeginsel beter moeten worden toegepast. Er ligt dus zowel een opgave binnen de veenweidegebieden als daarbuiten voor de provincie om een gezonde en veilige zoetwaterbeschikbaarheid voor de toekomst veilig te stellen.

Betere aansluiting op Aanvalsplan Grutto en Actieplan Boerenlandvogels.

Tenslotte willen we benadrukken dat de koppeling met het aanvalsplan Grutto en de Uitvoeringsagenda van het Actieplan Boerenlandvogels onvoldoende naar voren komt. De huidige aanpak binnen het aanvalsplan Grutto, gekoppeld aan de mogelijkheden voor verdienmodellen in de Zuid-Hollandse veenweidegebieden, wordt zo een gemiste kans. Daarnaast zal vanuit de veenweidestrategie ook een bijdrage geleverd moeten worden aan natuurherstel en ontwikkeling en het verbeteren van habitat voor de boerenlandvogels in het veenweidegebied. Uitgangspunt van de veenweidestrategie moet een natuurinclusieve ontwikkeling zijn.

Ruimtelijke ontwikkelingen

In de veenweidegebieden staan veel zaken met een ruimtelijke impact op de agenda. Bijvoorbeeld de Regionale Energiestrategie. Ook vanuit deze energiestrategie zullen veel ingrepen plaats gaan vinden in het veenweidegebied. Netverzwaring, aanleg hoofd en tussenstations, locatie voor de opwekking van wind- en zonne-energie. Belangrijk is dat beide strategieën integraal moeten worden benaderd en elkaar moeten versterken. Belangrijk is om hiermee rekening te houden in de veenweidestrategie en bij de uitvoering van alle plannen. Hoe gaan wij dit vanuit de veenweidestrategie borgen?

2. Proces

Uitvraag aan de gebieden

Wij vragen u om de doelen voor klimaat, natuur, water en bodem vanuit PZH bij de uitvraag aan de (deel)gebieden helder en meetbaar te formuleren. Ook vragen wij u om duidelijk aan het gebied mee te geven dat deze doelen kaderstellend zijn zodat de gebiedspartners samen aan de slag kunnen met de uitwerking ervan.

Rollen en taakverdeling

Het PPLG-proces is complex en intensief, zowel voor de provincie als de deelnemende betrokkenen. Wij merken vanuit de natuurorganisaties dat het lastig is om alle tafels te bemensen, mede omdat hiervoor geen betaalde uren zijn.

Ook is het van groot belang om de rollen van de betrokkenen scherp te houden: zo heeft PZH veel verschillende petten op. We zien hier een mogelijk spanningsveld ontstaan tussen het bevoegd gezag en het rolvast uitvoeren van de regisseurs en gebiedspartnerrol. (Blz. 29)

En hoe borgen we dat alle betrokkenen binnen het adaptieve en iteratieve karakter van het proces goed aangesloten blijven? En hoe kom je aan de verschillende tafels en op de verschillende niveaus tot voorbereidende besluitvorming? – consensus? Stemming? Besluit de provincie?

En tenslotte vragen we u om aan te geven welke middelen en welk instrumentarium ingezet zal worden: geld, grondinstrument, ruimtelijke ordening, subsidieregelingen, landschapsgrond, overgangsgebieden.

Met vriendelijke groeten, mede namens Zuid-Hollands Landschap en Natuurmonumenten,

A.P. Ouwehand,
Directeur